

OPERAČNÍ PROGRAM SPRÁVEDLIVÁ TRANSFORMACE: NÁSTROJ PROMĚNY UHELNÝCH REGIONŮ

Přechod ke klimaticky neutrální ekonomice nemá ve všech regionech stejné dopady. Na tuto skutečnost reaguje Operační program Spravedlivá transformace (OPST), jehož cílem je z prostředků Evropské unie podpořit regiony nejvíce zasažené odklonem od uhlí. V České republice program podporuje Karlovarský, Ústecký a Moravskoslezský kraj při řešení bezprostředních dopadů transformace i při utváření jejich dlouhodobého rozvoje. Propojuje investice do obnovy území s rozvojem místní ekonomiky a lidského potenciálu, posilováním znalostní základny i schopnosti regionů vlastní transformaci plánovat a řídit.

Východiska: od útlumu těžby k novému rozvoji

Spravedlivá transformace neznamená pouze ukončení těžby a využívání uhlí. Jejím jádrem je zvládnout tuto změnu tak, aby regiony dlouhodobě závislé na uhlí nezůstaly se ztrátou pracovních míst a nevyužitými areály samy. Vedle dekarbonizace proto podporuje nové ekonomické příležitosti, vzdělávání, výzkum a inovace, veřejné služby i obnovu krajiny a území.

V České republice je hlavním finančním nástrojem Operační program Spravedlivá transformace 2021–2027, který je určený Karlovarskému, Ústeckému a Moravskoslezskému kraji. Program vychází z Plánu spravedlivé územní transformace a disponuje zhruba 40 mld. Kč. Jeho důležitým rysem je výrazná územní dimenze: rozdílné výchozí podmínky krajů vyžadují rozdílné cesty transformace. Cílem je komplexní řešení problémů uhelných krajů v rovině ekonomické, sociální i environmentální, čemuž odpovídá široká škála podporovaných témat.

Typologie podpory

Jednotlivým tématům odpovídá i způsob podpory. Vedle klasických tematických výzev pracuje OPST s komplexními záměry s významným transformačním dopadem, tzv. strategickými projekty, které identifikovaly samotné kraje. Program tak vytváří unikátní prostor pro rozsáhlé projekty přesahující rámec běžných dotačních titulů a propojující fyzickou proměnu území s rozvojem výzkumného, vzdělávacího či inovačního zázemí.

Na opačném konci stojí zastřešující projekty, jejichž prostřednictvím kraje podporují menší a typově podobné projekty místních aktérů – v oblasti podnikání, školství, kultury nebo přípravy projektů veřejného sektoru. Jde o vhodný způsob, jak umožnit širší škálu aktérů profitovat z podpory.

Specifickou součástí programu jsou také finanční nástroje. Na zvýhodněné úvěry je vyčleněno téměř 6,4 mld. Kč; splácené prostředky se mohou vracet do systému a být znovu využity pro další projekty v regionu. Nástroj je využíván mimo jiné při regeneraci brownfielů a je určen zejména projektům, které si po obdržení podpory udrží schopnost úvěr splácet.

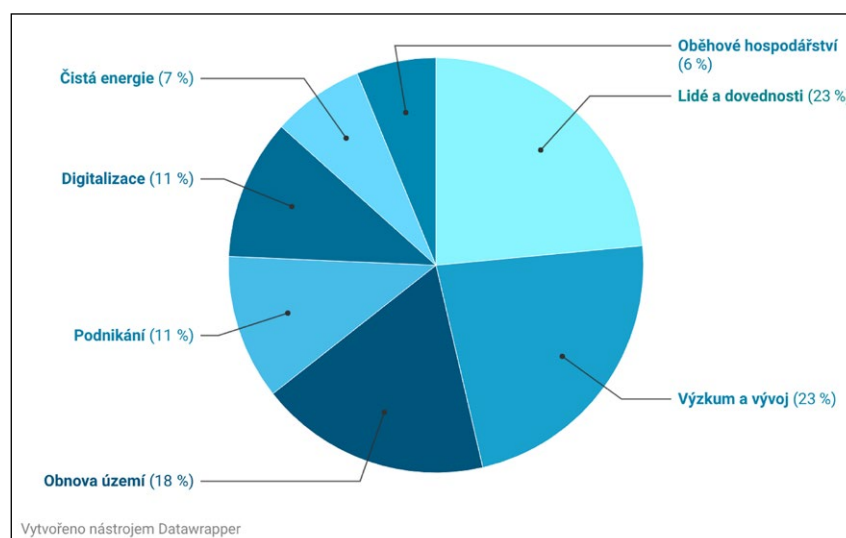
Vedle investic do staveb a veřejného prostoru program podporuje i fázi zásadní pro budoucnost území – přípravu projektů, územně plánovacích podkladů, územních a urbanistických studií a dal-

ších koncepčních dokumentů. Z příslušných výzev bylo podpořeno 88 projektů v hodnotě zhruba 195 mil. Kč.

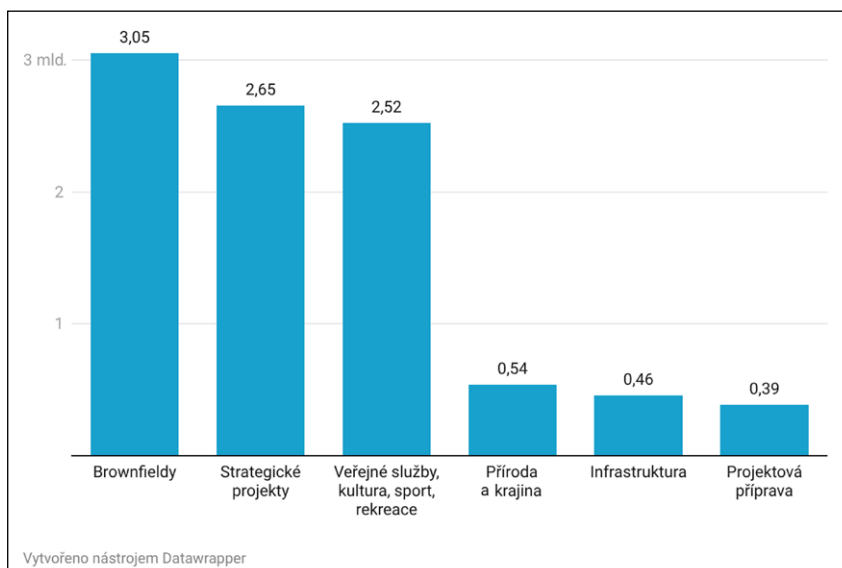
Operační program Spravedlivá transformace přispívá i k posilování dlouhodobé institucionální kapacity v regionech. Transformace nevyžaduje jen jednotlivé investice, ale i schopnost složitější záměry dlouhodobě připravovat, koordinovat a řídit. Program proto klade důraz na zapojování regionálních aktérů: potřeby a směřování podpory jsou průběžně diskutovány s kraji, podnikatelským a neziskovým sektorem i externími odborníky. Participativní princip byl uplatněn už při přípravě Plánu spravedlivé územní transformace.

Tematické rozdělení alokace

Nejvíce jsou podporována témata Výzkum a vývoj a Lidé a dovednosti (obě 23 % alokace, tj. zhruba 7,5 mld. Kč).

Podíl alokace v právních aktech v tématech podporovaných z OPST

Rozdělení alokace ve vyhlášených výzvách v tématu Obnova území (v miliardách Kč)

V oblasti výzkumu jde zejména o strategické projekty REFRESH či LERCO. V oblasti lidských zdrojů je příkladem projekt RUR (Region univerzitě, univerzita regionu), který prostřednictvím kurzů, výstav a exkurzí, metodické podpory škol i letních škol, stáží a soutěží usiluje o vyšší podíl vysokoškolsky vzdělaných obyvatel Ústeckého kraje.

Obnova území po těžbě je podpořena 18 % alokace. Patří sem strategický projekt Chytrá krajina 2030+ v Karlovarském kraji zaměřený na regeneraci krajiny, chytré technologie v obcích,

ekologické zemědělství, moderní vodo- hospodářská opatření a informační základnu pro adaptaci krajiny na klimatickou změnu. Projekt Green Mine cílí na kompletní revitalizaci a resocializaci lomů ČSA a Centrum včetně nové infrastruktury, zazelenění a zpřístupnění krajiny rekreaci.

Obnova území ve vyhlášených výzvách

Ve vyhlášených výzvách je na obnovu území vyhrazeno 9,6 mld. Kč, v poda-

ných žádostech je k začátku září 2026 kumulativně zhruba 6,8 mld. Kč. Největší objem směřuje do výzev na regeneraci brownfieldů, a to prostřednictvím finančních nástrojů i formou dotací. Do této kategorie spadají rovněž čtyři strategické projekty – Green Mine, Udržitelná revitalizace a resocializace lokality Medard, POHO Park Gabriela a MUSEum+. Částka 2,52 mld. Kč je dedikována podpoře veřejných služeb, kultury, sportu a rekreace. Prostřednictvím podpořených projektů bude rekultivováno více než 230 ha ploch ve znečištěných oblastech, které budou k dispozici pro opětovné využití – jako plochy zelené či s novým ekonomickým, kulturním nebo sportovním využitím.

Příklady realizované podpory

Radovesická výsypka (Ústecký kraj)

V rámci strategického projektu Transformační centrum Ústeckého kraje vznikl pilíř zaměřený na plánování a řízení rozvoje posttěžební krajiny. Tým odborníků na územní plánování, urbanismus a regionální rozvoj zpracoval Rámcový plán rozvoje Radovesické výsypky včetně strategie rozvoje jednotlivých částí lokality a územní analýzu mostecké pánevní oblasti jako sdílenou znalostní základnu pro identifikaci hodnot a problémů území a koordinaci navazujících aktivit.

CÉRKA Trojanovice (Moravskoslezský kraj)

Pro kraj byla vyhlášena specifická výzva na projektovou přípravu a budování technické infrastruktury pro strategické brownfieldy. Obec Trojanovice získala v první etapě podporu na projektovou přípravu prioritní investiční oblasti projektu CÉRKA – Revitalizace brownfieldu Dolu Frenštát, jehož cílem je proměnit dlouhodobě nepřístupný areál v novou místní část s rezidenčními, vzdělávacími a volnočasovými funkcemi. Navazující projekt se zaměřuje na páteřní technickou infrastrukturu – vodovodní a kanalizační síť, energetickou a datovou infrastrukturu a komunikace.

CÉRKA – Revitalizace brownfieldu Dolu Frenštát

Zdroj: MŽP

Zdroj: MŽP

Udržitelná revitalizace a resocializace lokality Medard

Jezero Medard (Karlovarský kraj)

Strategický projekt Udržitelná revitalizace a resocializace lokality Medard vychází z urbanistické studie Ateliéru A8000. Cílem je zpřístupnit území bý-

valého hnědouhelného lomu veřejnosti a vytvořit podmínky pro rekreační, sportovní a vzdělávací využití. Vzniká multifunkční stezka kolem jezera, parkovací plochy a návštěvnické zázemí. Klíčovým principem je veřejná přístup-

nost břehové linie a citlivý rozvoj s ohledem na přírodní hodnoty území.

Závěr: transformace jako dlouhodobý proces

Operační program Spravedlivá transformace již dnes podporuje přípravu strategických projektů pro období po roce 2028, aby regiony vstupovaly do dalšího období s kvalitně připravenými záměry. Spravedlivá transformace je proces na desetiletí a její úspěch bude měřen nejen počtem realizovaných projektů, ale i širšími výsledky: životaschopnějším územím, novými ekonomickými příležitostmi a dlouhodobě posílenou schopností regionů vlastní proměnu plánovat a řídit.

Spolufinancováno
Evropskou unií

Ministerstvo
životního prostředí

*Kolektiv autorů
Oddělení koordinace
spravedlivé transformace
Odbor podpory transformace
na nízkouhlíkovou ekonomiku
Ministerstvo životního prostředí*

ENGLISH ABSTRACT

Operational Programme Just Transition: A Tool for Transforming Coal Regions, by collective of authors, Ministry of the Environment of the Czech Republic

The transition to a climate-neutral economy does not affect the same regions equally. The Operational Programme Just Transition (OP JT) responds to this challenge by using European Union funding to support the regions which are most severely affected by the shift away from coal. The programme supports the Karlovy Vary, Ústí nad Labem and Moravian-Silesian Regions in the Czech Republic by addressing the immediate impacts of the transition while also shaping their long-term development. It links revitalisation investments in the affected areas with the development of the local economy and human potential, strengthening the knowledge base and enhancing the regions' capacity to plan and manage their own transition.